

Nr 49

Utlåtande i anledning av motioner om inrättande av ett statligt institut för den psykiska folkhälsan.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 376 av herr *Sörenson m. fl.* och II: 471 av herr *Svensson* i Kungälv *m. fl.* hemställes, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning gällande inrättande av ett statens institut för den psykiska folkhälsan.

I motionerna anförs, att nervösa åkommor, stressreaktioner, hjärtattacker och många andra psykiska och psykosomatiska rubbningar förekommer i mycket stor utsträckning. Man räknar med att mellan 5 och 10 % (ca 400 000—750 000 personer) av befolkningen lider av så svåra psykiska störningar, att de allvarligt handikappas. Dessa psykiska rubbningar innebär dels personliga lidanden, dels en begränsning av de psykiskt stördas arbetsinsats med allvarliga personliga och samhällsekonomiska konsekvenser.

Motionärerna uttalar, att människans anpassning till de nya levnadsförhållanden som det moderna samhället ställer henne inför är lika väsentlig som ekonomisk progressivitet i samhällsbyggandet.

Motionärerna anför, att mentalvårdens resurser inte räcker för att möta de krav som bör ställas på den förebyggande vården, den psykiska hälsovården (mentalhygien). De begränsade resurserna kommer under lång tid framöver att verka tillbakahållande på en utbyggnad av mentalsjukvården. Det är därför också i högsta grad angeläget att vårdbehov i möjligaste mån begränsas, vilket effektivast sker genom en utbyggnad av den psykiska hälsovården.

Då det gäller kroppsliga sjukdomar kan sjukvård knappast mäta sig i effektivitet med hälsovård (hygieniska initiativ och förebyggande åtgärder). I princip råder liknande förhållanden i fråga om mentalsjukdomarna. Förebyggande vård, d. v. s. psykisk hälsovård, är väl så viktig som mentalsjukvård. Detta förhållande gäller alla grader av nervösa rubbningar och stressreaktioner. Effektiv hälsovård minskar behovet av omfattande sjukvård.

I motionerna uttalas vidare, att offentliga insatser för den psykiska hälsovården har varit av begränsad omfattning och att de statliga bidragen till enskilda organisationer har varit ringa. Det anförs även att arbetsmedicinska institutet inte synes ägna de mentalhygieniska faktorerna någon större uppmärksamhet, trots att de flesta fall av arbetshämning torde ha psykologiska och inte kroppsliga orsaker.

Den i motionerna antydda problematiken är gemensam för en stor del

Bihang till riksdagens protokoll 1967. 11 saml. Nr 49

av den västerländska kulturkretsen. Skilda initiativ har också tagits i olika länder. Sålunda finns i Finland och Schweiz professorer med inriktning på mentalhygien. I Norge (Oslo) har inrättats ett institut för psykoterapi, och i England (London) och Frankrike (Paris) finns institut för mentalhygien. I USA är intresset för mentalhygien stort. Den kraftigt expanderande »Community Mental Health Movement» är ett exempel härpå.

För Sveriges del finner motionärerna det vara angeläget att ett statens institut för psykisk hälsovård upprättas med uppgift att samla och ena de krafter som arbetar med här aktuella frågor. Inte minst gäller detta tvärvetenskaplig forskning som berör exempelvis psykologi, psykiatri, psykoterapi, rehabilitering, stressproblematik, neuroslära och de psykologiska aspekterna på trafikproblemen. Personliga trivsel- och samlevnadsfrågor i hem, skola och samhälle hör också hit liksom frågor om stöd åt akut psykiskt störda människor. Givetvis kan ett dylikt institut upprättas först sedan en utredning penetrerat organisationsfrågor och institutets målsättning.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion I: 376.

Utskottet har inhämtat yttrande från medicinalstyrelsen samt berett Ericastiftelsens Läkepedagogiska Institut och S:t Lukasstiftelsen tillfälle att yttra sig. Därjämte har arbetsmedicinska institutet inkommit med en skrift.

Medicinalstyrelsen instämmer i motionärernas uppfattning att det är högst önskvärt att på ett så tidigt stadium som möjligt ingripa mot psykiska störningstillstånd och att helst vidtaga preventiva åtgärder. De öppna mottagningarna vid sjukhus och kliniker för psykiatrisk vård har bland annat till uppgift att söka bistå personer med psykiska störningstillstånd. Vidare lämnas rådgivning och hjälp i öppen vård vid exempelvis alkoholpolikliniker och byråer för familjerådgivning. Resurserna inom den psykiatriska sektorn är emellertid för närvarande inte så stora, att omedelbart bistånd kan lämnas alla hjälpsökande. Bristande personella resurser, framför allt på läkarsidan, begränsar möjligheterna samtidigt som kraven på hjälp vid psykiska störningstillstånd alltmer har ökat på grund av samhällets tekniska och sociala omvandling. Trots dessa svårigheter har emellertid en markant utveckling mot bättre vårdmöjligheter kunnat noteras under senare år, bland annat genom vissa nya läkemedel och differentieringen av vården på olika specialgrenar.

Styrelsen finner det inte vara orealistiskt att räkna med att de nya huvudmännen — landstingskommunerna — kommer att ägna utbyggnaden av den öppna psykiatriska sjukvården och även den förebyggande vården stor uppmärksamhet. Huvudmannaskapsreformen har medfört att medicinalstyrelsen kommer att kunna ägna betydligt mera tid än hittills åt frågor rörande bland annat den psykiska hälsovården. Det synes därför mest naturligt att frågor rörande den psykiska folkhälsan handlägges inom

medicinalstyrelsen, där medicinsk och annan erforderlig expertis finns att tillgå. Styrelsen erinrar om att dess hälsovårdsupplysningsdelegation bedriver en tämligen omfattande hälsovårdsupplysning som bl. a. berör mentalhygieniska frågor. Om ökade anslag för ändamålet kan erhållas, kommer styrelsen att utvidga denna verksamhet.

Styrelsen meddelar vidare, att hela programmet vid ett länsläkarmöte den 6—8 mars 1967 ägnats åt mentalhygieniska frågor.

Enligt styrelsens mening finns för närvarande inte behov av att inrätta det av motionärerna föreslagna institutet. Utvecklingen inom den öppna vårdsektorn inom sjukvårdsområdena bör avvaktas, och först efter den förestående omorganisationen av medicinalstyrelsen kan man överblicka de möjligheter, som styrelsen får att bedriva en ökad hälsovårdsupplysning.

Ericastiftelsens Läkepedagogiska Institut understryker angelägenheten av att ett centralt organ för de mentalhygieniska frågorna kommer till stånd. Institutet framhåller, att man ofta möter missuppfattningen att ordnandet av landets mentalvård också inbegriper mentalhygien, vilken gäller förebyggande vård för friska människor och innefattar alla de åtgärder som kan vidtagas för att förhindra uppkomst av psykiska rubbningar. Ytterst litet har gjorts i vårt land inom detta område. De initiativ som har tagits av enskilda organisationer och människor har i avsaknad av egentligt samhällligt stöd och intresse blivit punktinsatser utan större räckvidd. En samordnande central institution eller organisation har påtagligt saknats.

Individuella mentalhygieniska åtgärder är i en del fall beroende av samhällliga resurser till den enskilda människans hjälp men sker dock på hennes eget initiativ. Allmänna åtgärder är i detta sammanhang viktigare därför att de måste innebära väsentliga samhällliga insatser för hela landet. Man kan härvid särskilja forskning, undervisning och utbildning, folkupplysning samt speciella åtgärder inom olika verksamhetsområden.

Något centrum för *mentalhygienisk forskning* existerar inte i vårt land. Forskningsresultat har i brist på ett samordnande och förslagsställande organ inte alltid kommit till praktisk användning. Ett centralt organ skulle bl. a. kunna samordna större projekt och stimulera till forskning inom nya fält.

I fråga om *undervisning och utbildning* uttalar institutet att behovet av mentalhygieniska experter är oerhört stort. Det behövs akademiskt utbildade specialister men också lärare och föreläsare som kan utbilda skilda yrkeskategorier för mentalhygienisk upplysning. Institutet anför härvid att grundskolan saknar egentlig undervisning i mentalhygien. Vidare skulle människor som avser att gifta sig behöva upplysning om äktenskapets psykiska hälsovård, och unga föräldrar borde genom barnavårdscentralerna få upplysning även om uppfostran, att handha avvänjning, renlighetsfostran och talträning.

Folkupplysning betraktar institutet som det kanske viktigaste fältet inom mentalhygien. Institutet erinrar härvid om insatser av Sveriges Radio, Svenska föreningen för psykisk hälsovård och medicinalstyrelsen.

Som exempel på behovet av *speciella åtgärder inom olika verksamhetsområden* anför institutet att en betydande mentalhygienisk verksamhet skulle behövas inom industrin och att studier i trivselfrågor borde utföras i större utsträckning än som redan skett. Inom skolans värld behövs betydligt ökad undervisning för alla lärare i den psykologiska effekten och eventuellt sjukdomsalstrande effekten av vissa åtgärder och attityder.

Institutet uttalar, att mentalhygien har beröringspunkter med praktiskt taget alla verksamhetsområden inom samhället. Detta medför dock inte att mentalhygien ej skulle kunna avgränsas som ett självständigt ämnesområde.

Institutet betonar angelägenheten av en statlig utredning med uppgift att penetrera problematiken inom det mentalhygieniska området, att göra en gränsdragning gentemot sjukvård och andra verksamhetsområden och att utreda frågan om behovet av ett institut, som skulle syssla med tvärvetenskaplig forskning beträffande förutsättningarna för en bättre mental hälsa i vårt land och därjämte vara en central för utbildning av lärarkrafter, som kan verka i upplysande syfte.

S:t Lukasstiftelsen anför, att den bl. a. har till uppgift att hjälpa människor vilkas svårigheter och nedsatta hälsa har sin grund i psykiska konflikt- och svaghetstillstånd. Stiftelsen driver rådgivningsinstitut på ett tiotal platser i landet. Till institutet i Stockholm har knutits ett utbildningsinstitut för personer med människovårdande arbetsuppgifter.

Genom rådgivningsinstitutet kan stiftelsen ofta bidra med sådana mentalhygieniskt verkande insatser, som förhindrar uppkomsten av svåra psykiska sjukdomar, motverkar självmord och självmordsförsök och underlättar förståelse och samarbete individer emellan i familjer och på arbetsplatser.

Stiftelsen uttalar, att mentalvårdens resurser är helt otillräckliga att möta det stora behovet av samtalsterapi och psykologisk rådgivning till redan sjuka personer. Det är helt klart, att en mångfald anpassningsproblem och svårigheter endast erhåller en mycket ytlig terapeutisk påverkan genom traditionell psykofarmakologisk terapi och andra klassiskt psykiatriska behandlingsmetoder. Psykoterapi, samtalsbehandling, psykologisk rådgivning och liknande metoder framstår här som riktiga och verkningsfulla.

Stiftelsen finner det utomordentligt viktigt, att samhället försöker åstadkomma ett betydligt rikare register av profylaktiskt effektiva åtgärder. Våra kunskaper om verksamma förebyggande åtgärder och metoder är emellertid synnerligen bristfälliga. Det finns ett mycket stort utrymme för forskning och praktiskt verksamma insatser.

Alla åtgärder, som syftar till att påverka individens psykiska funktioner och sociala anpassning, måste utföras i samarbete mellan företrädare för olika vetenskapsområden och utbildningslinjer.

Stiftelsen framhåller starkt värdet av att en utredning om inrättande av ett statens institut för den psykiska folkhälsan snarast kommer till stånd.

Stiftelsen framhåller slutligen angelägenheten av ett starkare ekonomiskt stöd från samhället till de organisationer och institutioner, som är verksamma på det rådgivande, psykoterapeutiska och mentalhygieniska området.

Arbetsmedicinska institutet erinrar om att man vid riksdagsbehandlingen år 1966 av frågan om institutets inrättande efterlyste resurser för arbetspsykologi men att lösningen av detta problem ställdes på framtiden för att institutet inte i början skulle få allför omfattande uppgifter.

Institutets nu drygt ettåriga verksamhet har visat, att tillgång till arbetspsykologisk expertis vid stora forskningsprojekt och uppdragsundersökningar är absolut nödvändig för en allsidig bedömning av människan i arbetet. I anslagsäskanden för budgetåret 1968/69 har föreslagits, att institutet tillföres en — till en början mindre — psykologisk avdelning, bestående av en psykolog, en biträdande psykolog och en assistent. Behovet av en sådan avdelning har även understrukits i institutets långtidsbedömning för budgetåren 1968/69—1972/73.

Utskottet

I motionerna hemställes om utredning angående inrättande av ett statens institut för den psykiska folkhälsan.

Som motionärerna framhållit drabbas ett mycket stort antal människor av psykiska störningar, insufficienstillstånd och psykosomatiska sjukdomar. Det är därför en angelägen samhällsfråga, att olika organ för psykisk hälsovård ges tillfredsställande betingelser för sitt arbete att söka förebygga eller motverka sådana tillstånd och sjukdomar.

De resurser som nu står till förfogande för mentalhygienisk verksamhet måste betraktas som klart otillräckliga. Både humanitära och samhälls-ekonomiska synpunkter talar starkt för att denna sektor bygges ut och att den psykiska vården mera orienteras mot förebyggande åtgärder.

Mentalhygienien har beröringspunkter med många skilda verksamhetsområden, och på motsvarande sätt bygger den på forskningsresultat från olika medicinska och samhällsvetenskapliga discipliner. För den psykiska hälsovårdens utveckling är det av vikt, att sådana resultat kan samordnas och effektivt föras ut för praktisk tillämpning och likaså att behovet av initiativ till tvärvetenskapliga undersökningar med inriktning på mentalhygieniska problem blir tillgodosett.

Arbetsmedicinska institutet kan vid en fortsatt utbyggnad komma att tillföras vissa resurser för arbetspsykologi och arbetssociologi, men institutets verksamhet kan förutsättas bli i första hand inriktad på andra frågor än de av motionärerna avsedda. Enligt utskottets mening synes det ändamålsenligt, att forsknings- och utvecklingsarbete på det mentalhygieniska området anförtros ett särskilt statligt organ. Utskottet vill därför tillstyrka motionärernas yrkande om en utredning. I denna torde även frågan om utbildning av personal för psykisk hälsovård böra beaktas.

Under återopande av vad ovan anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 376 och II: 471 måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning gällande inrättande av ett statens institut för den psykiska folkhälsan.

Stockholm den 9 november 1967

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Sörlin (s), Oscar Carlsson (s), Axel Kristiansson (cp), Hedlund (s), Yngve Persson (s), fru Hultell (h), herr Helge Karlsson (s), fru Diesen (h) samt herrar Torsten Hansson (s), Svanström (cp)*, Sörenson (fp)* och Wirtén (fp);

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm (s), herr Skoglösa (cp)*, fru Jäderberg (s), herrar Hamrin i Kalmar (fp), Dickson (h)*, Lundmark (s), Rimås (fp), Wikner (s), Larsson i Borrby (cp)*, fru Ekroth (s) samt herrar Nilsson i Agnäs (h) och Hansson i Piteå (s)*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av fru *Eriksson* i Stockholm (s), herrar *Sörlin* (s), *Oscar Carlsson* (s), *Hedlund* (s), *Yngve Persson* (s), *Helge Karlsson* (s), *Torsten Hansson* (s), fru *Jäderberg* (s), herrar *Lundmark* (s) och *Wikner* (s), fru *Ekroth* (s) samt herr *Hansson* i Piteå (s), vilka ansett att utskottets utlåtande och hemställan bort ha följande lydelse:

»I motionerna hemställes om utredning angående inrättande av ett statens institut för den psykiska folkhälsan.

Utskottet avgav föregående år utlåtande (nr 49) i anledning av motioner om åtgärder mot psykiska störningstillstånd och behandlade därvid bl. a.

frågan om ett forskningsinstitut av liknande art som det nu föreslagna. Tre av de fyra remissinstanser som yttrade sig i denna fråga — socialstyrelsen, medicinalstyrelsen och universitetskanslersämbetet — ställde sig tveksamma eller avvisande till förslaget om ett sådant institut. Utskottet anslöt sig till dessa myndigheters uppfattning och framhöll bl. a., att en allsidigt orienterad forskning i de ämnen som avsågs bli företrädda inom institutet redan var organiserad vid våra universitet och högskolor. Enligt utskottets mening borde forskningsresurserna inte splittras genom en sådan utbrytning ur organisationen av forskning beträffande vissa speciella frågor som motionärernas förslag innebar, särskilt som planer förelåg för utökning och effektivisering av forskningsarbetet och utbildningen av personal — psykiater, psykologer och kuratorer m. fl. — för olika arbetsuppgifter.

Medicinalstyrelsen har i sitt i år avgivna yttrande uttalat, att det enligt styrelsens mening för närvarande inte finns behov av att inrätta det av motionärerna föreslagna institutet.

Utskottet finner inte skäl att frångå sin förra året intagna ståndpunkt och anser sig således ej böra tillstyrka motionsyrkandet.

Utskottet hemställer därför

att de likalydande motionerna I: 376 och II: 471 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.»